

<https://doi.org/10.7124/visnyk.utgis.22.1-2.1692>

ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ СИВОЛАП (18.11.1939–9.08.2014)

Н. Е. ВОЛКОВА

Селекційно-генетичний інститут – Національний центр насіннезнавства та сортовивчення,
Україна, 65036 м. Одеса, Овідіопольська дорога, 3
e-mail: natavolki@ukr.net

У 2024 році виповнилось 85 років від дня народження та 10 років з дня смерті Юрія Михайловича Сиволапа — видатного вченого, фундатора науки, доктора біологічних наук, професора, академіка НААН України, Заслуженого діяча науки і техніки України.

Ю. М. Сиволап народився 18 листопада 1939 року в м. Дніпропетровськ. У м. Одеса навчався в школі, після закінчення — в Одеському сільськогосподарському інституті (агрономічний факультет), потім працював агрономом в районному елітсільгоспі. У 1963–1966 рр. навчався в аспірантурі Все-союзного селекційно-генетичного інституту (ВСГІ, м. Одеса), захистив дисертацію за темою «Вивчення природи та розробка методів отримання відновників фертильності у кукурудзи» та отримав науковий ступень кандидата сільськогосподарських наук.

У цей час з'явилися наукові публікації щодо перспектив досліджень біологічних об'єктів на молекулярному рівні. Інтерес до ДНК пояснювався не тільки великим пізнавальним значенням дослідження генома, але й не меншим практичним інтересом. Тривалий та ймовірнісний селекційний процес створення нових сортів і гібридів рослин вимагав істотної модернізації, і одним із важливих факторів корінних змін вважалися підходи, розроблені на основі досліджень ДНК. Розуміючи важливість впровадження методів екстрагування та аналізу ДНК рослин, Ю. М. Сиволап пройшов стажування в кількох закордонних дослідницьких інститутах, у тому числі у знаменитому *Caltech* — Каліфорнійському технологічному інституті (США).

Результатом активної пошукової позиції вченого стало створення у 1970 році у ВСГІ групи молекулярної біології в лабораторії фізіології рослин; у 1971 році з'явилася лабораторія молекулярної біології, яку очолив Ю. М. Сиволап. Так розпочався непростий шлях молекулярного генетика в інституті, де багато років ключові позиції займали послідовники Т. Д. Лисенка. Логічним досягненням на цьому шляху стало створення в 1999 році Південного біотехнологічного центру в рослинництві (ПБЦ), директором якого став Юрій Михайлович.

Науковий шлях Ю. М. Сиволапа продовжувався: у 1987 році він захистив дисертацію за темою «Особливості організації та мінливості геномів культурних злаків» та здобув науковий ступінь доктора біологічних наук. В 1989 році Ю. М. Сиволапу присвоєно вчене звання професора, у 1995 році його обрали членом-кореспондентом Української академії аграрних наук, а потім — академіком НААН України.

На жаль, в результаті реформування Академії в 2012 році ПБЦ приєднали до Селекційно-генетичного інституту — Національного центру насіннезнавства та сортовивчення (СГІ-НЦНС). До останнього Юрій Михайлович працював на посаді завідувача відділу геноміки і біотехнології СГІ-НЦНС.

Ю. М. Сиволап — вчений світового рівня. Під його керівництвом були проведені пріоритетні дослідження генетичного поліморфізму та розподілення сортів пшениці, ячменю, рису, сорго, сої, винограду, хмелю, ліній кукурудзи й сояшнику, маркування генів агрономічно важливих ознак сільськогосподарських культур, розроблено принципову схему реєстрації генотипів у вигляді генетичних формул. За участю академіка Сиволапа Ю. М. вперше в Україні із використанням молекулярних маркерів вченими СГІ-НЦНС створено гібриди кукурудзи.

Юрій Михайлович був віцепрезидентом Українського товариства генетиків і селекціонерів імені М. І. Вавилова, членом ради директорів Біотехнологічної асоціації країн Чорноморського регіону, членом Міжвідомчої ради з питань біотехнології Міністерства освіти і науки України, членом редакційної колегії багатьох фахових журналів, членом експертних та спеціалізованих вчених рад.

Академіку НААН України Ю. М. Сиволапу був характерний широкий діапазон наукових інтересів. Багато років він співпрацював з Одеським бюро судово-медичної експертизи, започаткувавши в південному регіоні використання ДНК-дактилоскопії. Заснував філію кафедри генетики та молекулярної біології на базі відділу молекулярної генетики ПБЦ, де викладав сучасні досягнення біотехнології рослин.

Багато учнів Юрія Михайловича гідно працюють в науково-дослідних інститутах та навчальних закладах як в Україні, так і за кордоном.

Пам'ять про академіка Ю. М. Сиволапа зберігається його рідними, учнями, колегами.

Обрані публікації Ю. М. Сиволапа

1. Sivolap Y., Bonner J. Association of Chromosomal RNA with Repetitive DNA // Proceedings of the National Academy of Sciences. — 1971. — Vol. 68, No. 2. — P. 387–389.
2. Sivolap Y. Some properties of the molecular structure of a plant genome // Wageningen, Van der Have Publ. III Meeting of the International Discussion group, November, 1976. Holland, 1977. — P. 532–549.
3. Сиволап Ю. М., Дьяченко Л. Ф. Анализ интрамолекулярной гетерогенности и внутривидовой изменчивости ДНК высших растений // Геном растений. Структура и экспрессия. Сборник. Башкирский филиал АН СССР. — 1983. — С. 84–99.
4. Сиволап Ю. М. Выделение ДНК из тканей высших растений // Методы выделения и анализа высокополимерных соединений из тканей сельскохозяйственных растений. Сборник научных трудов. — Одесса, ВСГИ, 1983. — С. 5–23.
5. Сиволап Ю. М. Проблемы и возможности биотехнологического улучшения ячменя // Геном ячменя и проблемы его улучшения. Сборник научных трудов. — Одесса, ВСГИ, 1989. — С. 6–17.
6. Сиволап Ю. М. Геном растений и его улучшение (монография) // К. : Урожай. — 1994. — 192 с.
7. Использование ПЦР-анализа в генетико-селекционных исследованиях (научно-методическое руководство) // Под ред. Ю. М. Сиволапа. — Киев : Аграрна наука. 1998. — 160 с.
8. Сиволап Ю. М., Кожухова Н. Э., Календарь Р. Н. Вариативность и специфичность геномов сельскохозяйственных растений (монография) // Одесса : Астропринт. — 2011. — 336 с.
9. Сиволап Ю. М. та ін. Молекулярні маркери у розвитку теорії і практики селекції ячменю (науково-методичний посібник) // Одеса : Астропринт, 2014. — 88 с.